

12 januari 2022

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Veel dynamiek in onderwijsland en andere bewegingen... om in de gaten te houden...

Uiteraard willen we u als lezer en alle andere mee-lezers een goed, gelukkig en plezierig 2022 toewensen. Maar zoals we in alle persoonlijke boodschappen lezen, het gaat toch vooral om de hoop die er leeft ten aanzien van het dit jaar, om weer snel te kunnen meemaken dat de maatschappij en economie normaal kunnen gaan functioneren. Het lijkt erop dat het nog wel een tijdje gaat duren alvorens we het virus als zodanig onder controle hebben en zorgelozer onze gang mogen gaan. Voor het onderwijs betekent het dat alle lerenden weer het maximale uit zichzelf kunnen gaan halen, met inzet van alle docenten en andere betrokkenen bij de leerprocessen – in afwachting van het fysiek aan de slag kunnen gaan...

Om 2022 mee te beginnen nemen we een paar zaken onder de loep. Mogelijk dat daarbij ook nieuwe ontwikkelingen dan wel trends te ontdekken vallen. Er gebeurt van alles, met creatieve aspecten die leiden tot mooie gedachten. Dus, wie weet wat er ons allemaal te wachten staat.

1 Nieuwe ministers

De nieuwe OCW-ploeg mag aan de slag, met een wat andere indeling als het gaat om de verdeling van de portefeuilles. Robbert Dijkgraaf mag het hoger onderwijs gaan aansturen op basis van zijn brede ervaringen in het wetenschappelijke veld, terwijl Dennis Wiersma onder meer als voormalig bestuurslid van de LSVb het primaire en voortgezette deel van het stelsel onder zijn hoede heeft. Het mbo zit echter bij Dijkgraaf in het takenpakket, dus als het gaat om 'mbo-hbo' kan er snel worden onderhandeld en afgestemd. Zie overigens ook paragraaf 6 voor een 'zoekplaatje'...

Er is zeker van alles te doen in de komende tijd. De doorloop van mbo naar de Ad is een interessant aandachtspunt. Ook het streven van de hogescholen naar een eigen kwalificatie op niveau 8 – waar zich nu de PhD in het wetenschappelijk onderwijs bevindt – zal een eigen dynamiek gaan kennen. Het verder flexibiliseren van leerwegen en opleidingen met de opbrengsten van de experimenten rond het gebruik van 'leeruitkomsten' en het mogelijk maken om te gaan 'flexen' via het betalen per studiepunten of een groepje daarvan, brengt ongetwijfeld veel teweeg. Dat is mede het geval vanwege de kennelijke wil om te gaan werken met 'micro-credentials'¹.

Graag een brede discussie over het stelsel...

Verderop in dit nummer hebben we gemeend een lijstje op te stellen met zaken die in ieder geval op de wat kortere termijn aandacht verdienen. Maar daarnaast zouden we willen pleiten om de aanzet te geven voor een brede discussie over ons stelsel als geheel. De verdere invoering van de Ad-opleidingen is al vaker genoemd als een belangrijke reden daarvoor, gelet op de verschuivingen in studentenstromen, inclusief de effecten van het aan het werk gaan met een Ad-diploma en het na een aantal jaren bezien of het halen van een Bachelor een geschikte stap is. Daarmee is mede het nadenken te voeden over wat het 'levenlang ontwikkelen' betekent voor het stelsel. In het laatste nummer voor de jaarwisseling hebben we voldoende munitie aangeleverd...

¹ Het is het begrip dat nu internationaal erg sterk rondzingt. Maar er wordt ook gesproken over 'badges', 'micro-qualifications', 'units', 'certificates' en ga zo maar door. De naam is vooral afhankelijk van de insteek van de status van de instellingen die hiermee een nieuwe aanbodmarkt willen creëren, terwijl het simpelweg gaat om de rol die 'kleine eenheden van leeruitkomsten' spelen bij het vormgeven van een loopbaan van een individu. We komen daar in de komende maanden nog wel vaker op terug.

2 Laag en hoger opgeleiden

Een ontwikkeling die nu zichtbaar aan het worden is, betreft het verschil in kansen op de arbeidsmarkt voor degenen die op een bepaald niveau afstuderen. Er is in het algemeen sprake van een sterk gegroeide vraag naar mensen voor vacatures in allerlei sectoren², maar daarbij schijnen de hoger opgeleiden het eerste in beeld te komen, vanuit het hbo en wo. Je zou in dit kader wellicht kunnen stellen dat er toch ook nog wel steeds een sterk aanbod is van mensen die aan de slag willen en dat een werkgever 'uiteraard voor hetzelfde geld' iemand uitkiest die een opleiding op een zo hoog mogelijk niveau heeft afgerond.

Of daarbij ook de functie op dat concrete niveau te plaatsen is, lijkt nog niet helder te zijn. Is er toch sprake van een voortschrijdende verdringing van boven naar beneden? Willen mensen aan de slag voor een salaris dat op zich als redelijk te beschouwen is, zeker als het gaat om zzp'ers die op zoek zijn naar een vaste plek, gelet op alle onzekerheden die nu zichtbaar zijn maar vooral ook die in de komende jaren gaan opduiken?

Mbo'ers toch door naar een Ad...

Het lijkt er dus op dat door deze berichten en signaleringen bijvoorbeeld veel mbo'ers gaan nadenken over wat het beste scenario is om zich te kunnen mengen in het verkrijgen van banen waarvoor hoger opgeleiden allereerst worden uitgenodigd. Zo is het met mbo-4 mogelijk specifiek op zoek te gaan naar een baan, om vervolgens naast het werk allerlei scholing te volgen en certificaten te behalen. Dat vergt echter het vinden van een bedrijf dat wil meehelpen aan zo'n scenario met loopbaankansen, en daarmee is nog best behoorlijk veel tijd mee gemoeid, en geld.

Het is in zo'n geval ongetwijfeld aantrekkelijker om als mbo'er bekostigd door de overheid een volgende stap te zetten. Het doen van een Ad-opleiding is als zodanig 'helemaal niet verkeerd'. Dat levert een hbo-diploma op (dus 'het hebben van hbo-werk- en denkniveau') en vervolgens is er een optie om te bezien of doorgaan voor een Bachelor nog meer kans op een interessante baan biedt. Op die wijze kan een mbo'er een eigen flexibele leerweg uitzetten.

Ad's voor ouderen en een switch (overheid denkt mee...)

Daarnaast is er ook (nog steeds) sprake van een 'scheefgroei' op de arbeidsmarkt met betrekking tot de kansen op een nieuwe baan voor ouderen die op een gegeven moment uit de boot vallen, om wat voor reden dan ook. Ze worden al snel te duur gevonden, zeker als ze wel over een formeel diploma beschikken maar de rest van de competenties is opgebouwd via het opdoen van werkervaring, in een specifieke context, op een hoger niveau.

Het zou goed zijn om voor deze groep als aanbieders van Ad-opleidingen te zoeken naar een invulling en vormgeving van programma's die daarop kunnen inspelen³. Dat betekent dat ze gebruikmaken van hetgeen in het algemeen al aan competenties is verworven, om die groep daarnaast voor te bereiden op een ander deel van de arbeidsmarkt. Het kunnen versnelde trajecten zijn, met deels een praktische component gericht op 'de proeftijd' in een werkomgeving.

De overheid kan deze aanpak steunen, bijvoorbeeld door de accreditatie erop af te stemmen, zonder te kijken naar een specifieke doelmatigheid, maar ook door een subsidie beschikbaar te stellen voor de proeftijd die een betrokkene als student kan opnemen in de opleiding.

---

² Over de achtergronden hiervan is veel te zeggen. Door de pandemie zijn bijvoorbeeld heel veel mensen overgestapt naar 'de gezondheidszorg', als we alle voorzieningen die voortvloeien uit de gevolgen van het virus, zo mogelijk betitelen. Velen daarvan hebben aangegeven dat ze hun situatie als beter zien in vergelijking met wat ze eerder deden – en dat ze daarom graag in de zorg werkzaam willen blijven. Het is echter nog maar de vraag hoe de werkgelegenheid in die sector zich gaat ontwikkelen als alle 'pandemie-voorzieningen' worden afgebouwd en de effecten van de steun aan bedrijven die moet gaan worden terugbetaald, zichtbaar worden.

³ Bekostigde hogescholen zijn druk bezig zich met het zich begeven op de private markt, door te wijzen op de mogelijkheden om ook delen van formele opleidingen te kunnen aanbieden. De private hogescholen mogen dat zonder meer doen, maar bekostigde hogescholen krijgen het aanbod van dergelijke niet-erkende trajecten niet bekostigd. Ze kunnen best aan een niveau van het NLQF zijn gekoppeld maar daarmee is er nog geen kwaliteitsborging te garanderen. Bovendien moeten die trajecten in een private setting worden opgenomen en de vraag is of bekostigde hogescholen die aanpak tot een van de primaire doelstellingen mogen rekenen (zoals eind vorig jaar nog eens in een podcast van OCW is besproken).

3 Aanmeldingen dit jaar – stromen studenten geanalyseerd

We denken dat er met heel veel spanning zal worden uitgekeken naar de instroomcijfers voor het komende studiejaar 2022-2023. Net als de afgelopen twee jaren zal mogelijk ook weer de wijze waarop de havo- en vwo-examens worden afgenomen, een rol gaan spelen. Het is dit keer, dus voor 2022, relatief eenvoudig gehouden nl. alleen een extra herkansingsronde zodat de examen-kandidaten hun pogingen kunnen spreiden.

De VH heeft versneld, zonder nog alle onderliggende gegevens beschikbaar te hebben vanuit de hogescholen, een analyse gemaakt van de afgelopen jaren rond de instroomcijfers. Daarbij is als uitgangspunt genomen dat er sprake moet zijn van een trend door de jaren heen. Het belangrijkste aspect dat daarbij is meegenomen is in 2020 vrijwel alle havisten en vwo'ers zijn geslaagd, en vervolgens dat in 2021 als gevolg daarvan minder leerlingen aan het examen deelnamen. Door in de analyse de instroomcijfers voor 2020 en 2021 te middelen en die op een rijtje te zetten met die van 2019 zou er een beter beeld moeten ontstaan van die trend.

1.1 Instroom naar onderwijskenmerken

1.1.1 Onderwijstypen

Onderwijstype	2019	2020	2021	abs		rel	
				21-20	21-20	(21+20)-19	(21+20)-19
ad	7.979	9.503	9.615	112	1,2%	1.580	19,8%
ba	99.779	109.264	97.560	-11.704	-10,7%	3.633	3,6%
ma	5.628	5.818	6.568	750	12,9%	565	10,0%
Totaal hbo	113.386	124.585	113.743	-10.842	-8,7%	5.778	5,1%

Men constateert op basis hiervan dat er sprake is van een kleine toename bij de bacheloropleidingen is en van een sterke groei bij de Ad. Maar het lijkt ons nog te vroeg om op basis hiervan conclusies te trekken voor hetgeen het hbo in 2022 en komende jaren te wachten staat. Daarom toch een paar kanttekeningen:

- Als je zou uitgaan van een gelijkmatige groei voor deze periode zou je voor de Bachelor uitkomen op twee keer een percentage van +2,4%.
- Het is echter niet goed te achterhalen hoe de instroom zich zou hebben gedragen als er geen pandemie zou zijn gekomen. Je hebt te maken met een heleboel aspecten rond het kiezen door een potentiële student van een vervolgopleiding en de afwegingen die worden gemaakt. De VH noemt er ook een aantal van en dan moet je denken aan:
  - Neem je al dan niet een tussenjaar...
  - Ga je als gezakte leerling opnieuw het laatste jaar doen, of zoek je een baan of ga je naar het volwassenenonderwijs...
  - Ga je met een havo-diploma toch maar eerst naar het vwo...
  - Is het gaan doen van een mbo-opleiding na het havo misschien een betere optie...

In 2021 veel maatregelen voor havo en vwo... maar...

Daarnaast dient te worden opgemerkt dat de VH in deze analyse wel aangeeft dat in 2020 de instroom sterk steeg omdat er geen landelijk eindexamen was en het slagingspercentage zeer dicht tegen de 99% aan kwam te liggen, maar niet expliciet wordt vermeld dat in 2021 de havo- en vwo-examenkandidaten drie examenperiodes mochten gebruiken en tevens een van de vakken in voorkomend geval mochten laten vallen ('duimdiploma').

Als dat niet het geval zou zijn geweest, zou de instroom in het hbo een stuk lager zijn geweest, gelet op het feit dat volgens OCW van alle kandidaten die geslaagd zijn, 10% ervan dit met zo'n duimdiploma heeft gerealiseerd. Dat is een behoorlijk aantal, ook wetende dat het slagingspercentage voor havo en vwo in 2021 tegen de 95% was - zo'n 3% meer dan normaal. Het betekent tevens dat de examengroepen in 2022 ook weer een stuk kleiner zullen zijn, zonder echte ingrijpende aanpassingen om de gevolgen van de pandemie het hoofd te kunnen bieden.

Switchers meegenomen als nieuw...

Tevens is het zo dat in de statistieken degenen die stoppen met een hbo-opleiding en vervolgens zich voor een andere opleiding inschrijven, nog steeds tot de groep 'nieuwe instroom' worden

gerekend (waarbij we ervan uit gaan dat gediplomeerde Ad'ers die een bacheloropleiding gaan doen, niet meer als 'nieuwe hbo-student' worden beschouwd).

Instream buitenland

In de statistieken staan de cijfers voor de totale instroom, inclusief degenen die van buiten ons land hier gaan studeren. Dat is een groep waarop het lastig anticiperen is als het gaat om de trends. De aantallen Nederlandse studenten dalen nadrukkelijk, met een duidelijke compensatie door degenen die vanuit het buitenland hier een opleiding gaan doen.

Spannend...

Zoals aangegeven, het wordt een interessant jaar met betrekking tot de aanmeldingen voor het hbo, en dan ook kijkend naar de Ad-opleidingen. Om allerlei redenen kunnen vooral mbo'ers maar ook praktisch ingestelde havisten zich gaan realiseren dat het opknippen van de route naar een bachelorgraad ook het maken van keuzes flexibeler laat zijn. Als ons land straks uit de pandemie komt, zullen er zonder meer opnieuw zich allerlei (aard)verschuivingen binnen de arbeidsmarkt gaan voordoen, in allerlei sectoren. Met de Ad zelf maar ook door daarna een bacheloropleiding te kunnen kiezen in een andere richting is steeds op een redelijk korte termijn in te schatten wat de kansen op een baan zijn. Maar goed, we zullen het gaan merken...

4 Dynamiek in het onderwijsstelsel

Ook dit jaar blijft het onderwijs dealen met de gevolgen van de pandemie, zeker nog voor de rest van het lopende studiejaar. Of daarna alles weer gewoon kan gaan plaatsvinden zoals we met z'n allen gewend waren, is een vraag die vrijwel zeker ontkennend dient te worden beantwoord. De ervaringen die noodgedwongen en in een zeer versneld tempo moesten worden opgedaan en gepareerd, zullen absoluut niet worden genegeerd.

Hier een aantal van de zaken die zonder meer op hun merites moeten worden doorgelicht, om te zien of ze dienen te leiden tot aanpassingen in een wet- en regelgeving en daarmee samenhangende kaders, zonder van onze kant volledig te kunnen zijn.

- Gebruik van online-onderwijs, mede gelet op de kaders voor de kwaliteitszorg, de macrodoelmatigheid en de bekostiging;
- Verschillen in studiesucces tussen opleidingen in het hbo en wo, gelet op het gebruik van afstandsonderwijs;
- Instream van buitenlandse studenten, mede in combinatie met het verzorgen van een gehele opleiding dan wel zeer grote delen ervan 'op afstand';
- Gebruiken van het bindend studieadvies, helemaal niet meer (norm is 0 punten) dan wel in een aangepaste vorm ervan (door de instellingen zelf of als gevolg van het overheidsbeleid);
- Inspelen op de uitval en switch van studenten die ook na twee jaren geen voldoende studieresultaten kunnen aantonen;
- Leren van het al dan niet succesvol zijn van mbo-studenten die onder bepaalde voorwaarden zonder het mbo-4-diploma aan een hbo-opleiding mochten beginnen (uit te splitsen voor de Ad en de Bachelor);
- Invoering van de aanpassingen van de WHW als het gaat om het gebruik van leeruitkomsten, op basis van de verrichte experimenten en de discussie hierover;
- Bezien hoe het 'level playing field' voor het bekostigde en private aanbod zich zal gaan ontwikkelen, als de bekostigde instellingen steeds meer private kwalificaties gaan verzorgen;
- De invoering van het NLQF kan zorgen voor een stevige groei van het aanbod van niet-formele en private scholingstrajecten, zeker als ze sterk gericht zijn op de relevantie voor de arbeidsmarkt;
- Ontwikkeling van deelname aan bekostigde deeltijdse opleidingen als de experimenten rond het gebruik van leeruitkomsten zijn afgelopen en veel van de bekostigde hogescholen toelatingseisen blijven hanteren betreffende het moeten hebben van werkervaring, het dienen te hebben van een baan voor een minimaal aantal uren - een situatie die wettelijk gezien niet is toegestaan;
- Nagaan of de Ad'ers die doorstromen naar een resterend programma voor de Bachelorgraad een hoger rendement behalen dan degenen die een ongedeelde vierjarige opleiding doen en bezien wat eventuele duidelijke redenen daarvoor zijn aan te voeren.

5 Andere indelingen van het studiejaar

Tot slot een opmerkelijk effect van de pandemie op het onderwijs nl. een oploeiende brainstorm over de verdeling van vakanties over het kalenderjaar, en in samenhang daarmee van de feestelijkheden. Tenminste, het gaat dan wel over de momenten die los staan van feestdagen die hun wortels kennen in de religie dan wel om andere redenen een vaste plek hebben in onze agenda.

Aanleiding is vooral het opborrelende plan om 'carnaval' te verplaatsen naar het voorjaar dan wel naar de vroege zomer, om toch alle inspanningen die al zijn verricht in het kader van de optochten niet voor niets te laten zijn geweest. Maar ook speelt daarbij mee de gedachte dat het virus nog wel voor een langere tijd onder ons zal blijven en in de winter het gevecht daarmee wat lastiger te voeren is, naast het gegeven dat steeds meer mensen denken dat de wintersport een noodzakelijk onderdeel van de 'belevings-maatschappij' dient te worden. In de zomer lukt het bestrijden van een virus waarschijnlijk een stuk beter, ook al omdat er dan sprake is van een behoorlijk lange vakantie en de instellingen als 'besmettingshaarden' voor een flink aantal weken gesloten zijn voor leerlingen en studenten.

Moeten we dan maar de discussies aangaan? Kunnen er dan ook meteen behoorlijk rigoureuze voorstellen op tafel komen? Misschien is dat wel de beste aanpak, voor het stelsel als geheel, dus meteen alles bij de kop nemen en integraal met elkaar van gedachten te wisselen...

Verdelen weken over winter en zomer

Het meest ingrijpende idee zou kunnen zijn om de huidige acht weken voor de winter- en zomervakantie gelijkelijk te gaan verdelen. Dus vier weken voor beide vakanties. Of misschien 3,5 in de winter gebruiken en 4,5 voor de zomer. Dat zou een aanzet kunnen zijn voor een van de volgende indelingen:

- Bij vier weken kan de vakantie beginnen op een woensdag en eindigen op dinsdag.
- Bij 3,5 en 4,5 weken kan de vakantie beginnen op een zaterdag en eindigen op dinsdag dan wel beginnen op woensdag en eindigen op zondag.

Het betekent dat in die gevallen allerlei kleurrijke zaterdagen in de zomer kunnen worden vermeden en tevens in beide vakanties meer variaties qua vertrek- en terugkeerdagen kunnen gaan ontstaan. Uiteraard moeten vakantie-accommodaties hierop inspelen maar die markt is de laatste jaren al zo flexibel geworden dat dit geen problemen moet gaan opleveren.

Activiteiten in de wintervakantie – ook gelet op vervolgstudie

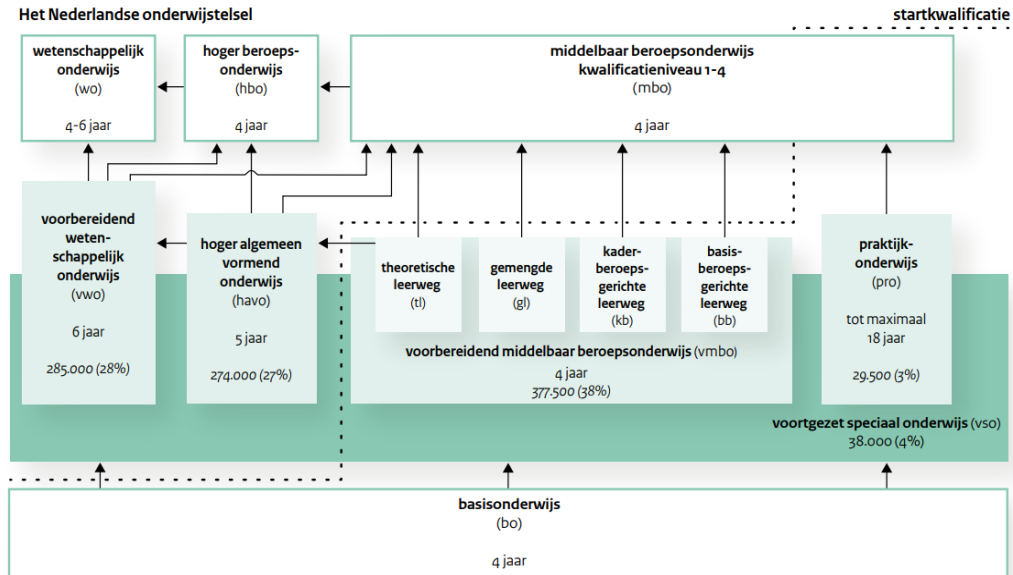
Het langer maken van de wintervakantie biedt ook kansen voor activiteiten die worden georganiseerd door en voor scholen. Vaak gaat het om sporttoernooien met teams van instellingen voor middelbaar, voortgezet en hoger onderwijs. Maar er is veel meer te bedenken als het gaat om het 'tegen elkaar opnemen' rond een aantal thema's. Zo was er vroeger in de regio Amersfoort de zgn. Interscholaire voor alle middelbare scholen, met allerlei sporten, maar ook met wedstrijden rond muziek, fotograferen, debating, schaken, cabaret en andere thema's die werden en nog steeds wel worden gezien als een verrijking van het normale 'naar school gaan'.

Een dergelijke vorm van samenwerken tussen instellingen in een regio kan best nieuw leven worden ingeblazen, lijkt ons. Stel de deelname open voor bepaalde groepen, zoals de bovenbouw van havo- en vwo-scholen, de examengroepen van mbo-instellingen en studenten in het eerste jaar van het hbo en wo. Ze kunnen tegen elkaar strijden, maar tevens elkaar ontmoeten om over allerlei ervaringen te praten, ook over keuzes die moeten worden gemaakt en hoe het hbo en wo bevalt na het eerste semester. Dat kan soepeltjes en ontspannen gebeuren, zonder een heilig moeten voor alle betrokkenen.

Maar waarom zou ook niet in die setting en binnen zo'n context een aantal activiteiten kunnen worden gepland die een meer formeel karakter kennen. Het kan gaan om infomarkten op de plekken waar de competitieve zaken worden uitgevochten, op verschillende locaties – ook zijnde instellingen die meedoen aan deze 'Interscholaire'. Daarnaast zijn er altijd wel allerlei ruimtes beschikbaar voor informatieve sessies waaraan de decanen, studiebegeleiders en loopbaancoördinatoren hun medewerking verlenen. De landelijke koepels voor die functionarissen kunnen best samen een format bedenken, nemen we aan.

6 Uitsmijter: een zoekplaatje...

We hebben dus nieuwe bewindslieden op het ministerie van OCW. Afgelopen maandag vond de overdracht plaats, mede met het uitbrengen van een 'introductie-dossier'. Interessante literatuur. Uitpluizen dus. En zie daar, het Nederlandse onderwijsstelsel aan de hand van een plaatje. We maken er een 'zoekplaatje' van: Wat mist u hierin?

Ja, goed gezien: Waar is de Associate degree gebleven? In de tekst wordt deze wel ergens genoemd, maar als buitenstaanders dit overzicht gaan gebruiken, dan missen ze toch een belangrijk element van het Nederlandse hoger onderwijs... Misser dus.